

Don Antonio de Sandoval¹⁾.

Af Emil Gigas.

I Holbergs Danmarkshistorie²⁾ og i Pontoppidans Annales Ecclesiæ Danicæ³⁾ fortælles, at i Slutningen af Aaret 1653 eller Begyndelsen af det følgende Aar fandt en Disputationsakt Sted i Kjøbenhavn, hvorved den danske Lærde Johan eller Hans Zoega blev bragt i en slem Knibe af en Jesuit ved Navn Gotfred Franken, og det i Kongens og flere store Dignitarers Nærværelse. Medens Holberg navnlig fremhæver det Kunstgreb, ved hvilket det lykkedes Zoega at konfundere sin katholske Modstander — nemlig ved en opdigtet Distinktion mellem et Par meningsløse Begreber — og synes saa temmelig at betragte hele Historien som en Spøg, seer den pietistiske Kirkehistoriker med alvorligere Blik paa Sagen og mener, at der havde været Fare paa færde og at det var nær ved, at den spidsfindige Katholik fik sat de Studerendes Sind i Oprør og saaet Klinte deri ved sin snedige Bevisførelse. Dr. phil. H. F. Rørdam har for nylig i »Danske Magazin«⁴⁾ fremdraget denne Begivenhed og optrykt endel herhen hørende Aktstykker, og

¹⁾ Jeg skylder Dhrr. Bibliotheksassistent C. F. Bricka og Cand. polit. G. L. Wad Tak for adskillige Henvisninger og Meddelelser.

²⁾ (3die Udg.) 3die Bd. S. 682.

³⁾ IV, 1, S. 412 & 456—57.

⁴⁾ 4de R., 5te Bd., 1ste Hefte S. 12—40.

disse seer jeg mig istand til at supplere ved et hidtil utrykt Dokument, hidrørende fra en Person, der ligesom Pater Franken hørte til den spanske Gesandt, Grev Rebolledo's Husstand og hvis ret mærkelige Livsskjæbne danner Æmnet for det Følgende.

Uagtet Filip IV's Afsending af flere Aarsager ansaae sit Ophold i det kolde, fjerne Norden som en Forvisning og stadig anraabte sin Konge om at kaldes hjem, søgte han at benytte den Tid, han var her, til som ivrig Katholik at virke i sin Troes Tjeneste og saavidt muligt udbrede den. Derfor havde han ikke alene sit behørlige Følge af Sekretærer, Tjenere osv., som Ambassadens Glands krævede; men han husede i Gesandtskabsboligen et helt Kollegium af katholske Præster, og hver Søndag holdtes Messe i hans eget Kapel med Adgang for Alle. I Begyndelsen af 1654 boede der fire Præster i hans Hus, nemlig Dominikaneren Pater Juan Bautista Guemez, Rebolledo's Skriftefader, senere Skriftefader hos Dronning Christina, Pater Gotfred Franken, Pater Willem van Aelst og Pater Miguel de la Fuente, — altsaa, som man kan see af Navnene, baade Spaniere og Flamlændere. Ved den nys omtalte Disputats var det som sagt Franken, der førte Ordet, men ogsaa de andre Præster vare tilstede, undtagen Pater Guemez; denne var nemlig reist til Spanien for at tale sin Herres Sag og skaffe ham enten nogle meget attraaede Penge eller den ligesaa ønskede Afløsning fra Gesandtskabsposten, og det er til ham, at et Brev er stilet, der skildrer den efter Brevskriverens Mening seirrige og frydelige Ordkamp, som Jesuiten havde kæmpet i den lærde danske Konges Paahør. Forfatteren er Don Antonio de Sandoval, spansk Adelsmand fra Granada, der efter at have ført et temmelig omflakkende Liv var traadt i Rebolledo's Tjeneste som Sekretær kort Tid før; det er dateret den 18de Februar 1654 (ny Stil).

»Da Eders Faderlighed«, skriver han, »veed, at jeg pleier at raisonnere med en Røst, som de hertillands ansee

for altfor stærk, skjøndt den synes mig saa svag, at den ikke vil blive hørt dernede heroppe fra¹⁾, vil jeg give Eder Beretning om, hvad der er forefaldet ved dette kongelige Universitet, fordi jeg troer, at det vil fornøie Eder, og fordi jeg derved faaer Leilighed til at kysse Eders Hænder og stille mig til Eders Disposition«.

»Forleden Dag var der to theologiske Disputereakter i Anledning af, at Nogle skulde gjøres til Doktorer, og da Kongen ynder Videnskaberne ligesaa meget som Vaabenleg og al mulig Dyd, var han tilstede ved dem og ved Promotionen, der skete med stor Høitidelighed i Hovedkirken, hvor ogsaa Dronningen og Hertuginde af Sønderborg vare mødte, thi Amor, Videnskabernes Lærer og Mester, vilde forherlige dem i Skjønhedens Lys, Guddommens Afbillede ifølge Plato. Doktor Thomas Bang, som E. F. har kjendt som Professor i Hebraisk, for Tiden Rektor og saa venlig stemt mod min Herre Greven som altid, sendte Magister Johan Zoega, Professor i Fysik, hen at indbyde ham. Da han (o: Rebolledo) spurgte, hvorfor man ikke havde indbudt nogen af Husets Theologer til Disputatsen, undskyldte han sig saa godt han kunde og sagde, at der nok blev Leilighed dertil en anden Gang. Imidlertid gik de derhen og jeg med, og vi fik et Par smukt broderede Handsker som Festgave«.

»Kort Tid efter skulde nogle filosofiske Theses forsvares af Frederik Arnisæus²⁾, en ung Mand, der er saare hjemme i Sprog og alskens Videnskab og som min Herre Greven ynder meget. Han kom to Dage forinden for at indbyde Paterne. Dr. Ole Worm, hvem E. F. har kjendt som Rektor, præsiderede; Hans Majestæt var ogsaa tilstede, og Pater Gotfred Franken opponerede mod denne

¹⁾ Herved sigtes rimeligvis til Gesandtsens talrige Klagebreve, som Sandoval skrev.

²⁾ Søn af Livlægen Henning Arnisæus og selv Læge (N. M. Petersen, Bidr. til d. danske Lit. Hist., 2den Udg., III, 225).

Slutning: »Qui censent animas per traducem¹⁾ propagari magnis rationibus nituntur et injuste anathemate refelluntur a Divo Hieronymo«, paa den Maade, som E. F. vil see af medfølgende Papir Nr. 1²⁾. Akten var særdeles glimrende baade fra Opponentens og Respondentens Side, og jeg antager, at Kongen, der havde en meget underlig Mening om Pater Franken, kom til at see paa ham med andre Øine. Rigshofmesteren, el Gran Maestre³⁾, hvem denne Titel tilkommer ikke mindre formedelst hans Lærdom end formedelst hans Værdighed, beundrede ham; og hvad Storkantsleren⁴⁾ angaaer, Høiskolens lærde Beskytter, saa ivrig for den Tro, der bekjendes her, at man almindelig siger, uden at han har Noget imod det, at han er mere luthersk end Luther selv, — saa blev han ham vel ikke mere velsindet, men viste sig dog nu mindre lidenskabelig imod ham«.

»Det er en af Kongens mange gode Egenskaber, at han ønsker at kjende Sandheden, — Noget som alle Konger bør, skjøndt kun faa følge den, især naar de ere saa afhængige af deres Riger. I den Hensigt, kan jeg tænke, var det, at han paabød, at de tre Patres skulde indbydes til den første theologiske Disputats, der fandt Sted, og efter endel Tvistighed bestemte Magnaterne⁵⁾, at der ved en filosofisk (hvorved Christian Schioldborg, som holder Forelæsninger over Logik, skulde være Respondens, og Magister Zoega, om hvem jeg har talt, skulde præsidere) blev indført i den anden Thesis følgende Slutning: »Ergo

1) c: paa kjødelig Vis.

2) Da det oprindelige Brev til Guemez ikke er mig bekjendt og denne Oversættelses Original kun er en Afskrift, som Rebolledo sendte Kongen af Spanien, kan jeg ikke vedlægge noget af de Bilag, Sandoval omtaler, da de ikke fandtes ved Afskriften.

3) c: Joachim Gersdorf; her er et uoversætteligt Ordspil, som beroer paa Maestre's forskjellige Betydninger.

4) c: Christen Thomæsen Sehested.

5) Konsistorium (?).

entia rationis in rerum natura non existunt neque sine contradictione esse possunt ut Hirco-Cervus, Purgatorium et similia figmenta, quæ Purgatorii candidati excogitare solent».

•Præses kom sidste Torsdag for, som han sagde, efter Hans Majestæts Befaling at indbyde de tre Patres til at møde Lørdag Kl. 8 paa Høiskolen til Disputats, og han betydede dem, at det vilde glæde H. M. at høre dem alle tre. Greven, min Herre, gik ikke derhen, for derved at føie dem, der søge at hindre al Samkvem mellem ham og H. M., idet han nøies med at have den intime Omgang, han har med hans fornemste Ministre, eller ogsaa paa Grund af den liden Ro, hans Gigtanfald skjænke ham, eller ogsaa af andre gode Grunde, som jeg ikke veed og altsaa ikke kan meddele E. F. Vi kom til det angivne Klokkeslet, og efter at Magister Jens Jensen Jersin havde argumenteret meget vidtløftig over den samme Slutning, begyndte Pater Gotfred Franken og blev ved med ubetvingelig Kraft, som E. F. kan see af Papiret Nr. 2. Kongen, Hertugen af Sønderborg og hele Hoffet hørte paa ham med stor Opmærksomhed lige til Kl. 12, og en Time efter at H. M. var gaaet bort, sluttedes Handlingen med, at Rektor sagde til alle de Studerende, at de for at frigjøre sig fra den Mening, som denne Disputats mulig kunde bibringe dem, skulde læse de Autorer, som behandlede Æmnet fra deres Troes Standpunkt; og Paterne tilbød at svare herpaa, saa ofte det vilde behage de Studerende at høre paa dem. Man siger, at det er første Gang, at der ved denne Høiskole er blevet disputeret om Stridsspørgsmaal med Katholikker, siden Riget antog den nye Troesbekjendelse. Pater Willem van Aelst og Pater Miguel de la Fuente gik hjem utilfredse over, at de ikke havde kunnet faae fremsat deres Argumenter, som jeg kan tænke ikke vare mindre kraftige. Da Studenterne gik bort, sagde de, at det var Skade, at saa lærde og dygtige Mænd vare Jesuiter. Jeg havde ogsaa udtænkt Noget at anbringe,

hvor Leilighed gaves, dog ei om dette Punkt, men der bliver vel nok Stunder dertil, thi nu troer jeg nok, at de ville indbyde os til alle Disputatser. Min Herre Greven savner meget E. F. ved disse Leiligheder, men jeg siger ham, at de Slutninger, som drages dernede, hvor I er, ere af større Vigtighed, thi hvormeget man saa overbeviser de Herrer her, ville de altid blive ved deres Mening, men de dernede kunne maaskee ved en saadan Overtalelse skifte Sind og blive os gunstigere stemte. Gud give det og beskytte E. F. i mange Aar.*

I det Brev fra Rebolledo, som ledsager Kopien af Sandovals Skrivelse, hedder det: »Den Nyhed, som medfølgende Beretning meddeler, er aabenbart meget betydelig, da Begivenheden staaer i Modstrid med Universitetets Statuter. Seiren var klar nok, og den sidste Disputats varede i fire Timer, saa selv om der var Tid til at afskrive den, vilde jeg ikke trætte Eders Majestæt dermed, thi det er lettere at drage Slutningerne end at læse dem. Dersom det bliver saaledes ved, ville de ialtfald blive bedre oplyste her; og hvis ikke, ville vi lade det trykke, for at deres Nederlag kan blive aabenbart; thi i Alting gjøre vi Mere end hvad man skulde troe muligt, i Betragtning af den Tilstand, jeg er i«.

Om det Efterspil, som Sagen fik, meddeler Rørdam adskillige nye Oplysninger i sin ovenfor anførte Afhandling. Da Papisterne, f. Ex. Rebolledo, broutede af deres Seir i fremmede Lande, baade paa Prosa og i Vers¹⁾, blev den danske Filosof, som Pontoppidan siger, »Theologus par dépit« og tog Doktorgraden i Rostock 1656 ved en Disputats om Skjærsilden. I Danmark fik Zoega Ubehageligheder af de andre kjøbenhavnske Universitetsprofessorer, fordi hans Doktordisputats havde fundet Sted ved et udenlandsk Universitet; og rigtignok fremkaldte hans Afhandling

¹⁾ Slg. Ocios del Conde de Rebolledo, Antw. 1660, I, S. 585—86 (Rimbrev til Pater Guemez).

intet Modskrift fra den Mand, mod hvem den egentlig var rettet, — thi Franken, der forøvrigt er bekjendt ved den Rolle, han spillede ved Dronning Christina af Sverigs Omvendelse, var kort før død som Missionær paa Guineakysten¹⁾ —, men Rebolledo antog sig den afdøde Jesuiterpeters Sag og gik Zoega haardt paa Klingen i en apologetisk Afhandling. Den er dateret Kjøbenhavn den 20de September 1656, dediceret til »Hr. Joachim Gersdorf, Rigsraad og Danmarks Riges Hofmester, Ridder af Kongens Orden, Hovedsmand paa Bornholm og Herre til Tunbyholm«, blev trykt i Köln 1660 og eksisterer baade paa Spansk og Latin. Den er stilet mod »Rostockerdoktoren«, der havde hævdet fire Theses mod »Forfatteren af Selvas Danicas og hans Jesuit«, og først er det Jesuiten, der forsvarer sig ved en imponerende Række Citater af Bibelen, Kirkefædrene, Talmudisterne, ja selv Reformatorerne, som bestyrke Troen paa en Skjærsild, — det anbefales Gersdorf at see dem efter hos selve Forfatterne, da han jo har dem alle i sit rige Bibliothek. Saa tilføier Selvas Danicas's Forfatter et Par Ord for sin egen Person: han bebrejder Zoega, at han har gjemt sit nye Angreb paa Franken til efter dennes Død, og slutter med et bidende Epigram, hvori han beskylder sin protestantiske Modstander for at have taget Graden i — Rostockerøl.

Hvad Antonio de Sandoval angaaer, hvem vi jo saae opfyldt af brændende Troesiver og Attraa efter selv at bryde en Landse for Katholicismens Ære, saa finde vi ham omtalt et Par Steder i Rebolledo's poetiske Skrifter, i Digte, som stamme fra Aarene 1654—55. Mens Pesten rasede i Kjøbenhavn, boede den spanske Afsending paa Slottet Hørsholm, hvor Dronning Sofie Amalia havde tilladt ham at benytte nogle Værelser. Her var ogsaa Sandoval i hans Følge, hvad vi erfare af en versificeret, spøge-

¹⁾ Ogsaa Pater La Fuente omkom der; han havde fulgt Franken derned.

fuld Epistel ¹⁾ fra Rebolledo til Pater La Fuente, som allerede var paa Reisen til Guinea; der siges yderligere om Don Antonio, at han studerer Fransk, og naar han har læst det et Par Aar, vil han kunne det ligesaa godt som han kan Latin. Ogsaa i et lignende tidligere Digt ²⁾ skjænker den poetiske Gesandt ham en venlig Omtale. — Det er derfor meget forunderligt at læse følgende Brev fra Sandoval til Filip den 4de, dateret Kjøbenhavn den 19de Marts 1656 og øiensynlig støttende sig paa et tidligere, som jeg imidlertid ikke har kunnet finde.

•Herre! Ifjor meddelte jeg E. M., at jeg befandt mig her i Danmark og som Sekretær deltog i Besørgelsen af de Gesandtskabsforretninger, som E. M. har overdraget Grev Rebolledo, og at Denne pleier at give dem, der hidtil have tjent ham saaledes, ikke Mere end 80 Daler, og naar de gjøre Indvendinger og sige, at de ville have det, som E. M. allernaadigst har bestemt for dem, saa handler han saaledes imod dem, at de blive nødte til at gaae deres Vei. Jeg har bestræbt mig særdeles for at udholde det, i det Haab, at E. M. vil befale, at Lønnen for mit Arbeide udbetales mig, som det sig hør og bør; derved vil E. M.'s kongelige Tjeneste skee Fyldest og Æren bevares. Jeg er nu 40 Aar og allerede graahaaret. Alt hvad jeg beretter E. M. kan bevidnes af Pater Willem van Aelst, af Jesu Selskab, som har prædiket og forvaltet Sakramenterne her i Kapellet til stor Opbyggelse, siden Pater Juan Bautista Guemez reiste bort; et mere udmærket Vidne kan ikke gives. Gud beskytte E. M. alle de Aar, som Christenheden har behov.

Samtidig tilskrev han Statsraadssekretæren Gerónimo de la Torre Følgende:

•Jeg har skrevet til H. M. og underrettet ham om, at uagtet jeg besørger Depescherne angaaende alle de

¹⁾ Rebolledo, Ocios, I, S. 277.

²⁾ Rebolledo, Ocios, I, S. 274.

Forretninger, der paaligge Hr. Grev Rebolledo her, vil han ikke give mig den Løn, stor 300 Daler, som H. M. har tilstaaet mig, men kun 80, og det har han ogsaa gjort ved fire andre Sekretærer, han har havt (just ikke til stor Gavn for den kongelige Tjeneste), og dersom Eders Naade maaskee skulde tvivle derom, kan I see Depescherne af 17de November 1655, 18de Januar, 6te og 19de Februar, alle skrevne med min Haand og med Ciffre, hvori jeg er saare kyndig. Dersom I skulde indvende, at man jo kan have hjulpet mig med at skrive dem, saa vil jeg meddele Eder, at her er kun to Drenge, den ene dansk og den anden flamsk, som have lært at afskrive; de kunne endnu ikke Sproget nogenlunde godt. Undertiden skrive de nogle Smaating og Breve; men det er ikke nok til, at han kan frarøve mig den Løn, han faaer fra H. M. til den Person, som beklæder dette Embede ifølge hans kongelige Befaling. Det kunde være til Gavn for H. M.'s Tjeneste, om der betydedes ham, hvad Eders Naade dømmer desangaaende, — jeg vil modtage denne Eders Venlighed med Erkjendtlighed og fremtidig være bedre istand til ganske at opfylde de Krav, H. M. stiller til mig.

Da de spanske Finantsers daværende sørgelige Tilstand virkede helt op til Kjøbenhavn, og Rebolledo fik temmelig Lidt af hvad han selv skulde have i Gage, er det jo troligt nok, at han søgte at afknappe sin Sekretærs Løn og skaffe det Skriveri billigere besørget, som henhørte til Dennes Bestilling. Hvem den Flamlænder var, som Sandoval omtaler med saa megen Forbittrelse, kan jeg ikke give nogen Oplysning om; men Danskeren hed David Leyel, en ung Knøs, som Gesandten havde taget i sin Tjeneste og hvis Sind han stræbte at paavirke i katholsk Retning. I det før nævnte Brev paa Vers til La Fuente hedder det om David, at han stræber at blive uvidende om, hvad han forhen vidste; men han vedblev dog at kaldes Lutheraner, thi det er vistnok ham, som Rebolledo hentyder til i et Brev af 4de Februar 1655 til General

Axel Urup, hvori han siger, at sidste Sommer havde nogle Karle overfaldet og gjennempryglet to af hans Tjenere med de Ord: »Lad os slaae disse spanske Papister ihjel«, men uheldigvis var den af de to, der fik flest Prygl, Dansker og Lutheraner. David Leyel, som vi ville træffe endnu et Par Gange i Sekretærens Breve, gik forøvrigt tilsidst over til Katholicismen og fulgte sin Herre fra Kjøbenhavn, men han døde allerede i Hamborg 1659, kun tyve Aar gammel; Rebolledo skrev en Sonnet over ham¹⁾.

Det næste Brev fra Sandoval er til Gerónimo de la Torre og dateret 19de April samme Aar:

»Den 19de Marts skrev jeg til H. M., hvorledes Greven for at forhaane sine Sekretærer bar sig meget slet og urimeligt ad imod dem. Her er et Exempel derpaa. For tre Dage siden havde jeg med min Haand affattet og opsat vedføjede Cifferdepesche, og igaar Aftes lod han min Depesche kopiere af en Dreng paa 13—14 Aar, som var saa søvnig, at han først blev færdig med det meget sent imorges. Vil Eders Naade see, om min ikke er god nok, og have Medlidenhed med mig, saa at der raades Bod herpaa, thi, som jeg skrev i mit Forrige, det vil gavne H. M.'s Tjeneste, ja endog Gud Herrens. Han beskyttede Eders Naade« osv. Dermed følger en Afskrift af det omtalte Brev i Ciffre.

Af en ny Skrivelse fra Sekretæren af 7de Mai erfares det, at Rebolledo kort efter atter havde øvet en Voldsgjerning imod ham. Han havde ladet Sandoval skrive en Depesche til Kongen og Kladden til det Brev til Statsraadssekretæren, der som sædvanligt skulde ledsage Depeschen; men for ganske at betage ham Retten til at betragtes som Gesandtskabssekretær, lod han den anden Dreng, den danske, renskrive dette Brev, skjøndt Sandoval selv havde tilstrækkelig Tid dertil. »Hvorledes kan en Person af god Familie, der gjerne vil tjene H. M. med al mulig Iver,

¹⁾ Den findes i Ocios. I, S. 633.

leve i denne Udkant af Verden under saadanne Forhold« ! udbryder han. Hvad der svarede ham, forlyder der Intet om, men sikkert er det, at han ikke holdt op med at udsprede Ondt om sin Herre i Regeringskredsene i Madrid, og det endda angaaende Ting, der ikke vedkom ham selv og hans Gage, hvilket sees af et Brev til La Torre, dateret 10de Juli 1656.

»Da Hr. Greven igaar, Søndag den 9de, var kjørt ud og jeg med ham, mødte han paa Volden de hollandske Gesandter¹⁾, der kom gaaende, og han viste dem ingen anden Høflighed end at tage Hatten af, uden at lade Vognen holde, skjøndt han allerede havde de Efterretninger²⁾, hvorom han skriver til H. M. i Dag i Ciffre, som jeg har udarbejdet og skrevet. Hvis der efter denne Hændelse skulde fremkomme nogen Klage, og da Hr. Greven ikke melder Noget om det, har jeg ment, at det vilde baade H. M.'s Tjeneste, om jeg underrettede Eders Naade derom, med Blikket paa, hvad Hr. Greven siger i Slutningen af sin Depesche om, hvilken Duelighed den Person burde besidde, der havde at føre saa vigtige Underhandlinger. Hvad det angaaer, som Hr. Greven paastaaer, at Gesandterne burde besøge ham først, saa skulde der nok her findes Folk, som vilde tale rent ud, naar blot Hr. Greven lod sig raade. Dette har jeg denne Gang at underrette Eders Naade om formedelst min Iver i H. M.'s Tjeneste«.

Imidlertid begyndte Rebolledo at ane, at han havde en Uven i sin Gesandtskabssekretær, og at Denne udspionerede hans Optræden; thi en Yttring i en kongelig Svar-

¹⁾ Det er det Gesandtskab, som med Konrad van Beuningen i Spidsen var ankommet til Kjøbenhavn i Februar 1656. Rebolledo, der holdt stærkt paa sin Værdighed som den spanske Konges Ambassadør, var stødt over, at de endnu ikke havde aflagt ham noget Besøg.

²⁾ Hermed hentyder Sandoval til det hollandske Tilbud om Alliance mod Sverige.

skrivelse af 5te Juni¹⁾, hvor det paalagdes ham »ikke at støde Nogen«, gav ham, som Sandoval siger, Noget at tænke paa: det faldt ham strax ind, at en af hans Husstand maatte have forsøgt at stille ham i et ugunstigt Lys saavel i Kjøbenhavn som i Madrid, og han mistænkte da strax Don Antonio. Og da han skulde til at expedere et nyt Brev til Kongen den 25de Juli, sendte han Sandoval ud af Huset under det Paaskud, at der ikke var Noget at skrive, men benyttede de to Drenge til at besørge Arbeidet, hvad Skriften i den bevarede Original ganske rigtig viser. Sandoval skrev strax til La Torre og beklagede sig over, at Rebolledo saaledes stadig vilde tage ham Brødet af Munden, og han ledsagede dette Brev (dateret 26de Juli) med en Attest af Pater van Aelst, hans gode Ven, som havde taget hans Parti. Jesuiterpateren udstødte den allerede den 23de Juni, — han skulde nemlig dengang ud paa en Reise til Flandern, som der dog ikke blev Noget af; Sandoval, siger han, er en ærlig Caballero, har tjent Greven fra 1653 som Sekretær og kun faaet en Løn af 80 Daler, uagtet han har skrevet Alt for ham. Rebolledo havde sagt til van Aelst, at han ikke vilde give ham Mere; var han ikke tilfreds med det, kunde han godt gaae sin Vei; men Præsten havde raadet ham til at blive i Stillingen, indtil de igjen vare i Spanien, og da gjøre sin Ret gjældende. Efter at denne Attest var modtaget i Madrid, fremlagdes baade den og Sandovals Brev af 10de Juli tilligemed Rebolledo's sidste Breve i Statsraadets Møde den 26de September. Til Rebolledo (hedder det i Statsraadsbetænkningen) skal der skrives, at »han bør underholde en meget venskabelig og høflig Forbindelse med den Minister eller de Ministre, som Holland har i den danske Hovedstad, thi H. M. ønsker, at alle hans Ministre skulle gjøre saaledes og ikke give Anledning til Klager«.

¹⁾ Sandoval synes altsaa allerede før Brevet af 10de Juli at have berettet om sin Herres upolitiske Stolthed.

Det sees altsaa, at Sandovals Bagtalelse ikke faldt ganske magtesløs til Jorden. Hvad ham selv angaaer, saa befales det La Torre at tilskrive ham, at han strax skal reise fra Kjøbenhavn, thi Raadet anseer denne Demonstration for passende og berettiget i Betragtning af, hvad han skriver.

Der var imidlertid skeet en Begivenhed i Kjøbenhavn, som for en Del forandrede Sandovals Situation ligeoverfor Rebolledo og kaster et nyt Lys over hele Forholdet. En Dag i Sommeren 1656 kom Sandoval i Klammeri med en Anden af Gesandtens Husfolk, en Basker ved Navn Diego de Ugarte, af heftig og voldsom Karakter, som allerede Aaret før havde gjort Skandale paa offentlig Gade i Kjøbenhavn ved at vise uhøflig Adfærd mod Magister Hans Brochmand, Præst ved Nikolai Kirke¹⁾. Diego trak sin Kaarde og saarede sin Modstander temmelig haardt. Saaledes fortæller Rebolledo Sagen, men hans Sekretær fremstiller den anderledes: Baskeren havde overfaldet ham forrædersk, og hans Herre havde spillet under Dække med ham. Dette havde han berettet Filip den 4de i et Brev, som tydelig nok forudsættes af følgende, dat. 19de Novbr.

»Da jeg igaar, saaledes som jeg pleiede før Ulykken hændte mig, atter indfandt mig hos en her ved Hoffet anseet Mand, yttrede han til mig, at der sagdes, at Hans danske Majestæt var bleven i høi Grad opbragt over den slette Handling, som Grev Rebolledo's Kammertjener havde begaaet imod mig, og at dersom Greven havde straffet ham, dengang Statssekretæren sendte Bud efter ham, efter at han havde opført sig respektstridig mod Præsten, vilde han ikke være kommen til at begaae denne og mange

¹⁾ Ogsaa om denne Sag har H. F. Rørdam fremført adskillige nye Oplysninger ved at optrykke, i den anførte Afhandling i »Danske Magazin« (S. 33—40), en Række Breve fra Kong Frederik den 3die, Gersdorf og Chr. Sehested. Slg. Hofman, Danske Adelsmænd, I, 55, Pontoppidan, Ann. Eccl. Dan., IV, 456, O. Nielsen, Kjøbenhavns Diplomatarium, V. 382.

andre frække Gjerninger. Han tilkjendegav mig ogsaa, at man ikke syntes rigtig om, at Greven havde ladet præge Medailler med Sophie Amalias Insignier og givet dem til nogle Personer som en af ham opfunden Orden; og han spurgte mig, om E. M. underholdt Greven, thi det var bekjendt for Alle og Enhver, hvordan han gik omkring bestandig og sagde til dette Lands Ministre, at man Intet sendte ham, at det var ligesom om han ikke var E. M.'s Minister; dersom han virkelig blev holdt med Penge, saa var det ikke rigtigt saaledes bestandig at sætte Plet paa sin Konges Ære ved at klage. Hertil svarede jeg, at E. M. havde i mindre end to Aar befalet at sende ham 14000 Daler i rede Penge og 6000 at hæve i Lille, og i de foregaaende Aar 22000, og 2000 i Reisepenge, og at han, fraregnet dem i Lille, havde 2000 tilovers og havde indløst alt sit pantsatte Sølvtoi og sine Juveler; jeg kunde ikke begribe, i hvilken Hensigt han sagde Sligt: maaskee mente han, at han ikke gjorde noget Galt deri.

»Siden jeg meddelte E. M. det Forræderi, som Grevens Kammertjener, Diego de Ugarte, begik imod mig, har jeg ogsaa berettet E. M., at han spadserede om her i Byen i sex Dage efter at have begaaet Forbrydelsen, uden at man havde truffet de fornødne Anstalter til at paagribe ham, og Aftenen før han reiste bort, sad to af Tjenerne og svirede med ham. Senere er der kommet mange flere Kjendsgjerninger frem. Den ene af de to Tjenere bar hans Kuffert hen hos Gabriel Blanhon¹⁾, Kongens Tapetserer, hos hvem Forbryderen efter Grevens Befaling mødtes med en Italiener, som han bespiste, saalænge han var her; denne skulde overtale ham til at reise med til Danzig, eftersom han var Fare underkastet, ifald han opsatte sin Bortreise. Og da Pater Willem van Aelst

¹⁾ Navnet er øiensynlig forskrevet (Blanchon?) Der findes ingen Tapetserer af dette ell. lignende Navn omtalt i J. G. Burman Beckers »Forsøg til en Beskrivelse af og Efterretninger om vævede Tapeter etc. i Danmark«, 2den Udg., Kbh. 1878.

af Jesu Selskab (som i over tre Aar har forvaltet Sakramenterne og prædiket til stor Opbyggelse i det herværende Kapel) spurgte ham ¹⁾ og hans Kone, hvordan det var gaaet til, at de modtog en saadan Mand i deres Hus, en der havde begaaet saa forfærdelig en Forbrydelse i E. M.'s Ministers Bolig, svarede de, at det ikke skete imod Grevens Villie, og at han havde anordnet det saaledes; og da Pater Willem og Pater Sigismund Luys (ligeledes af Jesu Samfund), — som nu er her og som Pater Willem havde sendt til Antwerpen, hvor han er Klostergeistlig, for at ansøge for ham om Lov til at vende hjem —, saa disse og andre Indicier, sagde de til mig, at mit Liv var i stor Fare, og det vilde være at friste Gud, hvis jeg ikke reiste bort fra dette Land. Jeg svarede ham, at det indsaae jeg, men naar jeg ikke kunde gjøre dette under almindelige Forhold, vilde jeg ikke gjøre det af Frygt for Døden; jeg vilde være paa min Post og underrette E. M. saavel om dette som om hvad der ellers kunde fortjene at tages i Betænkning. Uagtet jeg nu er rask, har han frtaget mig Sekretærforretningerne; kun naar der behøves Ciffre, skriver jeg Depescherne, thi de to Dreng, han lader skrive for sig, kunne det ikke, og han har befaleet mig at lære den ene af dem Marquien af La Fuente's ²⁾ Cifferskrift, — denne Dreng hedder David Leyel, er fuld af slette Tilbøieligheder og vankelmødig, thi skjøndt han havde omvendt sig til den katholske Troesbekjendelse, faldt han tilbage eengang. Dersom Greven opfordrer mig mere dertil, vil jeg med min sædvanlige Beskedenhed svare ham hvad der kan tjene E. M. bedst, og jeg beder med skyldigst Underdanighed E. M. allernaadigst at lade Sagen undersøge juridisk, offentlig eller hemmelig, som E. M. synes er bedst, for at der ikke for Fremtiden skal skee andre, større Uordener, som vække megen For-

¹⁾ Tapetsereren.

²⁾ Spansk Gesandt i Wien.

argelse og gjøre stor Skade her iblandt Fremmede af anden Religion..

Et ret eiendommeligt Quiproquo, der staaer i Forbindelse med denne Attentathistorie, erfares af en Relation, skreven med Sandovals Haand, som ledsager et Brev fra Rebolledo til Gerónimo de la Torre (28de November). En Danzigermunk var kommen til Kjøbenhavn og havde offentlig antaget Protestantismen med stor Prunk; Kongen og hele Adelen vare tilstede. Da faaer Rebolledo Brev fra hans forrige Prior, hvori det fortælles, at Munken var reist bort dernede fra med 6000 Daler af Klosterets Penge; han meddelte de danske Ministre det, og kort Tid efter indtraf to Munke fra Danzig med Beviser mod den nye Lutheraner, deriblandt Breve fra ham selv. En kjøbenhavnsk Præst — saaledes beretter idetmindste den spanske Gesandt — paastod imidlertid, at han havde forfattet Brevene for at narre Katholikerne. Sagen indledes nu til Behandling ved den kjøbenhavnske Ret, og Kantsler Sehested henviser Munkene til Byfogden, men glemmer at sende denne de fornødne Dokumenter og tager paa Landet. Umiddelbart derefter gaae Munkene op til Byfogden sammen med Sandoval, i den Hensigt at faae en Stævning mod den nysnævnte Præst; da Byfogden seer Sandoval, troer han, at Talen er om det attenterede Mord paa Spanien og at det er Drabsmanden, der skal paagribes, — hvilket Rigshofmester Gersdorf havde bedet ham tage sig ivrig af —, han afbryder derfor deres Tale og siger, om de blot vilde have den Godhed at opgive Vedkommendes Navn og hvor man kunde finde ham, saa skulde nok de fornødne Skridt blive foretagne. De give ham Præstens Navn og Bopæl opskrevet paa en Seddel og gaae; Byfogden studser Noget ved at læse Navnet, men sender dog Kl. 12 om Aftenen nogle Retsbetjente hen til Præstens Hus, hvor de arrestere den hellig forbausede Mand og føre ham i Fængsel. Næste Morgen blev det bekjendt i Byen og kom for Kongens Øren; han udsurgte forbittret

Byfogden og antog efter hans Forklaring, at det Hele var en List, spunden af Papisterne mod Præsten, som naturligviis strax løslodes.

Nu gaaer der nogen Tid, uden at man hører noget Videre om Don Antonio; først i et Brev fra Rebolledo af 20de Juni 1657 til Marquien af La Fuente træffe vi hans Navn igjen. Det er en temmelig lang Skrivelse, der slutter saaledes: »Dette Brev er blevet til i Smaaestykker, for at En, der skulde afskrive det i Ciffre, men aldrig har gjort det før, kunde faae Stunder dertil; thi efterat D. Antonio de Sandoval, som pleiede at gjøre det, havde spist ved mit Bord den 28de Mai, da den polske Plenipotentiaer¹⁾ var til Middag hos mig, forsvandt han om Eftermiddagen uden at tage Noget med sig fra sit Værelse, og man har ikke senere faaet Noget at vide om ham, hverken om han er levende eller han er død. Dette vækker stor Forundring og er mig meget ubehageligt«. — Endnu den 29de April 1657 havde han sendt det spanske Statsraad et Brev tilligemed nogle Papirer som Bilag; de dreiede sig om et Projekt af den mathematiske Professor Villum Lange, som havde fortalt Sandoval, at han kjendte en Maade at bevare Skibe fra at brænde, synke og entres. Lange havde meddelt den danske Konge den, og denne havde anmodet ham om ikke at røbe den til nogen Anden, da det var en saa vigtig Sag; men da han var saare vel-sindet mod Kongen af Spanien, — heri var vel Sandoval Aarsag —, og ønskede at tjene i Flandern eller et lignende Sted, bad han Kong Filip at lade hans Opfindelse prøve og lønne ham efter Fortjeneste. Raadet beslutter at lade Papirerne eftersee af to af dets Medlemmer, som ikke vare tilstede ved Mødet; senere forlyder ikke Mere derom.

Sandoval var imidlertid ikke død, som hans gamle

¹⁾ Gesandten Morstyn (Morstein) var kommen til Kjøbenhavn i For-aaret 1657.

Herre var ikke utilbøielig til at antage, men over et halvt Aar varede det, før han dukkede op igjen til Rebolledo's store Overraskelse. I et Brev til La Torre fra Gesandten, dateret 2den Januar 1658, hedder det:

»Jeg seer mig nødsaget til at berette Eders Naade en Begivenhed, der er til temmelig stor Ærgrelse for mig og til ikke liden Skam for hele Nationen. Don Antonio de Sandoval, født i Granada, — om Maurer eller Christen, veed jeg ei, thi han bærer sig snarere ad som det Første end som det Sidste —, kom hertil fra Nederlandene i en meget ynkelig Tilstand med nogle Anbefalingsbreve, og uden at forhøre mig om, hvem han var, tog jeg ham til mig af Naade og Barmhjertighed og gav ham en bedre Plads end Andre, og et Par Aar efter overdrog jeg ham at skrive Cifferdepescher. I en Tvist, han havde med en anden Tjener, blev han haardt saaret, og Gjerningsmanden løb sin Vei. Efter at vi i nogle Maaneder havde pleiet ham meget godt og omhyggelig, begyndte hans Opførsel at stemme meget lidt med, hvad vi tidligere havde troet om ham: han omgikkes mere end sømmeligt var med nogle af Ministrene og de fremmede Gesandter, og man forsikkrer mig endda, at han skrev til E. N. — enten man nu vil kalde det imod mig eller til Gunst for mig, thi det var for at jeg kunde blive hjemkaldt, idet han tænkte at faae min Stilling. Da han hørte et Rygte om, at Don Antonio Pimentel ¹⁾ kom hertil, forsvandt han Pindsedag om Eftermiddagen, og trods ivrige Bestræbelser have vi Intet kunnet erfare om ham, førend Hr. Ulrik Christian, Kongens uægte Broder, kom til mig for faa Dage siden og sagde, at han vidste, hvor han var, og hvis jeg vilde give ham hans Afsked, vilde han tage imod den. Jeg gav ham den, thi skjøndt han skrev med Cifferskriften, havde jeg aldrig ladet ham faae den, og nu er det kommet for

¹⁾ Den bekjendte Gesandt i Stockholm, som havde saa megen Del i Dronning Christina's Overgang til Katholicismen.

en Dag, at han siden den Tid har holdt sig skjult hos en herværende Professor, og at han har offentlig erklæret at være Lutheraner. Herover ere Alle her meget glade og vore Geistlige meget skamfulde, og jeg har faaet den Plage til alle de andre, jeg maa døie.»

Maaskee just dette Brev giver Nøglen til hele Sandovals Personlighed og Adfærd: han synes at have været en holdningsløs Karakter, der i sine Breve bevæger sig med en vis Velbehag i Bagtalelsens urene Atmosfære; han har øiensynlig været misundelig paa sin Herre og attraaet hans Titel og Hverv. Han har væsentlig Andet at fortælle om Flugten fra Rebolledo's Hus end denne selv. Vor fornemste Kilde er her et længere Brev¹⁾ fra »Don Antonio de Sandoval, spansk Ridder« til Kong Filip den 4de af Spanien, trykt i Kjøbenhavn 1661 og optrykt hos Pontoppidan²⁾, og efter dette har atter en katholsk Præst spillet en Hovedrolle ved denne Begivenhed. Da Sandoval nemlig efter Helbredelsen af sit Saar, — som »en Bandit havde bibragt ham efter Andres Indskydelse, maaskee fordi han tjente sin Konge og Hans danske Majestæt for godt« —, troede, at »Forfølgelsens Storme vare forbi og at han var seilet ind i Rolighedens Havn, overfaldt et nyt Uveir ham, endnu voldsommere end det forrige«, foranlediget af en nederlandsk Jesuit, Pater Henrik van der Linden, der kom til Rebolledo's Hus som pavelig Pönitentiarius (altsaa med geistlig straffende Myndighed) istedenfor Sandovals intime Ven, Pater van Aelst. Denne van der Linden døde senere i Kjøbenhavn og begravedes der; et Epigram af Rebolledo fortæller, at den lutherske Præst, i hvis Sogn han var bleven begravet, dadledes af andre Præster derfor, men svarede: »Jeg vilde gjerne begrave ikke alene den

¹⁾ Det er oversat paa Dansk med Titlen »Et Sendebreff til Kongen udi Spanien oc Indien Philippum den Fierde af det Naffin: Skreffven oc offversendt aff Don Antonio de Sandoval: oc paa Danske aff en hans gode Venner offversat«, kbh. 1661, 4to.

²⁾ Ann. Eccl. Dan. IV, 1, S. 447—56.

Katholik, men dem allesammen«. I Begyndelsen havde den nyankomne Jesuit vist sig venlig mod Gesandtskabssekretæren, havde hørt paa hans Klager og yttret Medlidenhed dermed, men skiftede saa pludselig Sind (Sandoval veed ikke af hvilken Grund) og tænkte nu blot paa at styrte ham i Fordærv. Han kunde ikke finde Noget at udsætte paa Sandovals Liv og Sæder, — dette siger idetmindste Sandoval selv —, og fandt da paa at beskyldes ham for at hælde til den lutherske Lære, skjøndt S. endnu ikke dengang var Lutheraner, — det sværger han Kongen af Spanien ved den allerhøieste Gud. Der var formelig en Sammensværgelse igjære imod ham, og man havde til Hensigt at fængsle ham, da det »ved Guds mærkelige Naade« lykkedes ham at faae Nys herom den 27de Mai 1657, paa hvilken Dag Greven havde en fornem katholsk Herre til Gjæst; — vi erfarede jo ovenfor af et Brev fra Rebolledo, at det var den polske Afsending. Van der Linden havde den Dag været meget overmodig mod Sandoval, havde kaldt ham en Apostat og truet ham med Pinebænken. Da Selskabet gik ind i Spisesalen, opsnappede Sekretæren disse italienske Ord af Polakken til van der Linden: »Questo si ha da fare per termine della giustizia«; han anede strax, at Talen var om ham, og hans Mistanke bestyrkedes yderligere, da han ved Bordet hørte Jesuiten benævne sig selv »Paven i Kjøbenhavn« og Greven hans Raadgiver, og den polske Gesandt anerkjende ham som høieste geistlige Autoritet paa Stedet. Han holdt det da for raadeligst at forlade Gesandtskabsboligen øieblikkelig og begav sig hen til Peder Spormand, Professor i Historie ved Kjøbenhavns Universitet¹⁾. Ligesom denne altid havde taget venlig imod Sandovals Besøg, ynkedes han nu over hans ulykkelige Stilling, gav ham et Kammer i sit Hus og holdt ham saa godt skjult der i to

¹⁾ Slg. 3die Bd. af N. M. Petersens Bidr. t. d. danske Lit. Hist., S. 29, 182, 200, 319.

Aar og tre Maaneder, at kun Professorens Søn vidste Noget derom, endskjøndt der pleiede at komme mange Folk der i Huset.

Som det sees, stemmer denne Skildring ikke rigtig med den, Rebolledo's Brev indeholdt, idet han ifølge dette røbede sit Opholdssted langt tidligere; maaskee kan det dog forstaaes saaledes, at kun Gesandten og enkelte Andre fik det at vide, og hvad Tidspunktet for hans offentlige Overgang til den lutherske Lære angaaer, kan det bestemmes med Sikkerhed som indtruffet halvandet Aar senere end Rebolledo's Skrivelse, der er dateret 2den Jan. 1658. — Den Tid, Sandoval tilbragte hos Spormand — fortæller han selv videre —, anvendte han væsentlig til i Ensomhed at granske i den hellige Skrift og den theologiske Litteratur for at faae Klarhed over, hvilken Tro der var Jesu Christi sande Lære. Hans Vært bestyrkede ham i dette Forsæt, samtalede med ham og laante ham Bøger, »in quibus non parum mihi lucis attulerunt, meque veritatis studiosissimum probe edocuerunt valideque confirmarunt sequentes: Lucæ Osiandri Enchiridion Controversiarum, Culmanni Disputatio pia inter Evangelicum et Pontificium, Tractatus Benedicti Morgenstern de Ecclesia Jesu Christi vera et catholica, Randolphi Franci Collatio symboli catholici et Lutherani«. Desuden mindedes han mange Samtaler med fornemme og lærde Mænd paa hans Reiser i de katholske Lande, hvilke Autoriteter havde tilkjendegivet ham megen Sympathi for den lutherske Lære, ja endog hældede hemmelig til den. Bl. A. fortæller han Noget, som Grev Rebolledo engang havde hørt af Danmarks Rigsdrost Joachim Gersdorf, »den fornemste Mand i Landet efter Kongen«: at en lærd Jesuit havde sagt, at Lutheranerne sikkerlig bleve salige, men samme Mand vilde ikke yttre denne Anskuelse offentlig. Efter mange indvortes Kampe og daglige Bønner, siger Sandoval, henvendte han sig til Præsten Søren Lauridsen ved Frue Kirke og fik ham til at føre ham til Biskop Hans Svane, for at

denne kunde prøve hans Tro; det skete, og Frederik den 3die, »hans nuværende allernaadigste Herre« gav sit Minde til, at han optoges i det lutherske Troessamfund. Det er aldeles utvivlsomt Sandoval, der sigtes til i et Brev fra Frederik den 3die til Biskop Svane af 6te Juni 1659¹⁾, hvori det befales Biskoppen at optage den forrige spanske Residents²⁾ Tjener i Kirkens Samfund, da denne er »tilsinds sig til dend Ausburgiske Confession at begifve«. — Sandoval begyndte sit Brev til Filip den 4de med Henvi-ning til de tidligere Beretninger om sine Fataliteter; til Slutning er han naiv nok til at opfordre sine forrige Troesfæller i Spanien, og specielt Kongen selv, til at følge hans Exempel. »Dersom Hans Majestæt vil forbyde Helgen- dyrkelsen i sine Riger og Lande samt Hostiens Tilbedelse og anden gruelig Overtro, vil han faae en ligesaa salig Død som sin berømmelige Stamfader, Keiser Karl den 5te«; men forinden ønskes ham al mulig jordisk Lykke. San- doval indskrænkede sig imidlertid ikke til at prædike Lutherdommen for den spanske Konge, Papismens mæg- tige Støtte: han var, som Pontoppidan siger, saa »treu- herzig«, at han forsøgte at omvende Paven selv. Samme Aar som han i Kjøbenhavn udgav Brevet til Filip den 4de, udkom der sammesteds i Trykken et »Epistola Don An- tonii de Sandoval equitis Hispani ad Alexandrum Sep- timum, Pontificem Romanum, scripta die 10 Martii, anno 1661, Hafniæ« (34 Kvartsider)³⁾. Baade dette og Brevet til Kongen af Spanien ere oversatte paa Tydsk⁴⁾. Det begynder meget stolt: »Efter Gud Herrens Villie, af Med- lidenhed med dig og ledet af Christenpligt, sender jeg dig dette Brev, Pave Alexander«. Derpaa følger et Forsvar for Lutherdommen i dens Hovedpunkter, støttende sig paa

1) Sjællandske Tegnelser i Geheimearkivet.

2) Rebolledo forlod Kjøbenhavn i Mai 1659.

3) Findes i det kgl. Bibliothek ligesom Sandovals øvrige Skrifter.

4) Jöcher, Allgemeines Gelehrten-Lexikon.

Bibelsteder, Yttringer af Kirkefædrene og kirkehistoriske Kjendsgjæringer. Han mener, at mange Katholiker ere hemmelig paavirkede af den protestantiske Religion; thi bl. A. havde Pater van der Linden sagt engang til ham: »Paven selv og næsten hele den romerske Kirke, ja hele Tydskland og Frankrig og Kardinal Mazarin have villet antage den augsburgske Troesbekjendelse; men vi Jesuiter satte os derimod tillige med nogle faa Andre, og vi seirede«. Til Paven har han den Opfordring, at han bør nedlægge sin Tiara og lade Kirken bestyres ved et Raad af Biskopper: »og dersom du, Pave Alexander, vil opgive din pavelige Værdighed og henleve Resten af dit Liv under Navn af Roms Biskop og med Værdighed som saadan, vil du ikke blot gjøre en Heltegjerning, men en, der er Gud velbehagelig. — Gud give dig dette Sind, og da du jo har stort Ry for Lærdom, saa gransk selv Skriften, og du vil finde. — Læg dig dette vel paa Hjerte, og ifald den romerske Kurie haardnakket modsætter sig din Daad, saa gaa selv ud af Babylon, det er Rom, og lad det blive et Bytte for Konger og Fyrster, saa at de kunne ødelægge det og Spaadommen i Aabenbaringen blive opfyldt«. Disse Offentliggjørelser ærgrede selvfølgelig Sandovals gamle Herre og hans geistlige Husfæller i høi Grad, og den 12te April 1661 meldte Rebolledo det spanske Statsraad sin forrige Sekretærs Kjætterier, at han nu havde skrevet tvende Epistler med Hjælp af den, der havde foraarsaget hans Overgang til en anden Religion, og at de vare blevne trykte og udgivne i Kjøbenhavn. Han anmodede Inkvisitionen i Granada, hvor Sandoval havde hjemme, om at bekjendtgjøre hans Navn og hans Frafald, til Skam for ham selv og til Advarsel for Andre. Statsraadet besluttede ¹⁾, at der skulde sendes Underretning til Generalinkvisitoren, for at Sligt kunde skee, og sandsynligvis blev dette ogsaa Tilfældet. Men Sandoval sad nu i Sikkerhed

¹⁾ Consulta af 9de Juni 1661.

i den danske Hovedstad og brød sig ikke om den frygtelige spanske Inkvisition og dens fjerne Lyn. Saalænge Rebolledo var i Kjøbenhavn, kunde han endnu ansee sig for at være i Fare, men nu tog den danske Konge sig baade af hans personlige Sikkerhed og af hans Udkomme. Allerede den 16de Marts 1661 udbetaltes der ham som Foræring fra Kongen 100 Rdl.¹⁾ Endnu efter Peder Spormands Død 1660 boede Sandoval i hans Hus, men Aaret efter maatte han derfra, hvilket erfares af følgende Brev²⁾ (paa Spansk) til Kongen, dateret Kbh. 28de August 1661:

»Herre! Jeg har indgivet fire Ansøgninger til Eders Majestæt gjennem Statssekretæren Erik Krag, i hvilke jeg gjorde E. M. Regnskab for den Elendighed og Trang, hvori jeg befinder mig; og dertil meddelte jeg E. M., hvorledes Doktor Hans Vandal³⁾ efter E. M.'s Brev tog Peder Spormands Hus i Besiddelse, og hvorledes jeg befinder mig i det Kammer, hvori jeg holdt mig skjult i to Aar og tre Maaneder, indtil jeg gav mig hemmelig tilkjende, og E. M. befalede Erkebiskop Hans Svaning at optage mig offentlig i Kirken som en Caballero. Jeg ansøgte E. M. om allernaadigst at erklære skriftlig, at jeg bør være fri for alle mine Fjender Katholikerne og for al Bagvaskelse, før jeg forlod min nuværende Bopæl, thi at gjøre Andet vilde være at friste Gud, efterdi Peder Spormand sagde mig før sin Død, at jeg var i Livsfare og han med, fordi han modtog mig i sit Hus og skjulte mig i dette Kammer. Igaar den 27de August sendte Rector Magnificus Peder Scavenius Bud efter mig og sagde til mig, at Doktor Hans Vandal absolut vilde, at jeg skulde forlade det omtalte Hus, hvortil jeg svarede, at jeg havde gjort min Ret gjældende

¹⁾ Rigens Regnskaber, Hofetatens Udgift 1ste Nov. 1660 — ult. Dec. 1661 (i Rentekammerarkivet).

²⁾ Sjællandske Indlæg i Geheimearkivet.

³⁾ Juan Wandelino.

hos E. M., og at jeg oppebiede E. M.'s skriftlige Svar; og jeg bønfalder E. M. paany med skyldigst Underdanighed, at E. M. vil tillade mig at nyde min Rettighed eller blive i nævnte Kammer, som Hans Vandal ikke vil overlade mig, endskjøndt han tager imod Andre, naar de betale ham, hvilket jeg ogsaa vil gjøre. Jeg haaber af E. M.'s Høisind og kristelige Sindelag, at E. M., for mine Lidelsers Skyld og for min Troskab i E. M.'s Tjeneste, ikke vil afslaa min Bøn, hvorover jeg vil være i høi Grad taknemlig, idet jeg beder Gud Herren at skjænke E. M. alt muligt Held. E. M.'s underdanigste Undersaat Don Antonio de Sandoval«.

En ny Bopæl var man snart betænkt paa at skaffe Spanien, thi to Dage efter skriver Frederik den 3die til Rektor og Professores ¹⁾, at det er hans Villie, at »Antonius de Sandoval maa nyde frj Kost i Communitetet, saa well som it Kammers paa Regentzen, indtill wj herom anderledis tillsigendis worder«; og den 30te Oktober samme Aar udstæder Kongen ydermere følgende Brev ²⁾:

»Wii Frederich dend Tredie etc. Giøre hermed Witterligt, At Wij aff Kongl. Gunst och Naade Naad. haffuer forundt och beuilget, Saa och hermed forunder och beuillger Osz Elschl. Don Antonio de Sandavol till Aarlig Pension 200 Rdlr. somb hannem aff worris Schatt Cammer Aarlig till Rette Tijder schall erleggis och betallis, och begynde at Angaa fra forleden Paasche udj Nervehrende Aar och saaledis Aarligen At continuere Indtill wij anderledis deromb tillsigendis worder: Bydendis och befahlendis woress Rentemestere, de som Nu er eller herefter kommandis worder, At de dennem udj Richtige Betalling aff bem^{te} 200 Rdlr. Aarligen, somb forschr: staar, tilbørligen retter, ladendis det ingenlunde«.

¹⁾ Sjællandske Tegnelser i Geheimeark.; slg. C. F. Reinhardt i Hist. Tidsskr., 3die R., 3die Bd.

²⁾ Rentekammerets Expeditionsprotokol fra 19de September 1661 til 31te Marts 1662 (i Rentekammerarkivet).

Denne Pension kunne vi følge Aar for Aar i de i københavnske Arkiver opbevarede Dokumenter, lige til 1669. I »Copie Boeg ofer vdgifne Afregninger til Hofbetiendtene siden Nyaarsdag 1665«¹⁾ har Lorents Tuxen optegnet hele Sandovals Regnskab med Skatkammeret fra Paaskedag den 14de April 1661 indtil den 14de Juni 1669, og omend Spanien i den Tid ikke havde faaet sin Pension regelmæssig udbetalt, havde han dog til det angivne Tidspunkt modtaget i Alt 1698 Rdr. 4 Mk., som Tuxen siger er 65 Rdr. 2 Mk. formeget. I Summen er medregnet Værdien af 10 Ris Papir, en Kakkellovn og 35 Favne Brænde. Desuden var han bleven fritaget for »Prindsessestyr«, c: 160 Rdr.²⁾, og Tuxen tilføier, at han siden Afregningen (dat. 7de Juli 1669) har modtaget en Assignment paa 50 Rdr. — Naar Betalingen lod vente paa sig i nogen Tid, undlod Sandoval ikke at kræve hos Kongen, hvad der tilkom ham. Saaledes den 26de November 1667³⁾, da han beder Frederik den 3die sende en med kongelig Underskrift forsynet Befaling til Skatmesteren Henrich Müller, at han skal udbetale ham det Aars Pension; det havde hjulpet ifjor, og Sandoval, der forgjæves har præsenteret et Par Ansøgninger, er netop for Øieblikket i stor Trang, da han har haft Haandværkere i sin Leilighed. Ifølge Sjæll. Tegn. for 1667 fik Henrich Müller allerede det begjærede Brev den 28de November.

1) Geheimearkivet. — Slg. Rentekammerets Udgifter 1664—69 i Rentekammerark. Sandoval er stadig optagen i Hofetatens Udgiftsbog, 1662—63 under Rubrikken »Atschillige Hofftenere«. Saavel i disse Bøger som i de Sjællandske Tegnelser findes hans Navn stavet paa mange forskellige Maader, snart Sandoval eller Sandoual, snart atter Sandual, Sondavel, Sandeval, Sandaual, Sandavol, Sondovall, Sandowal, Sandovall. Registeret i Rentek. Udg. 1667—68 har hans Navn under Bogstavet D: Don Antonio de S. Et Par Gange benævnes han »Spanioll ell. »Spanior«; nogen anden Titel findes ikke.

2) Sjællandske Tegnelser 1669 i Geheimeark.

3) Sjællandske Indlæg i Geheimeark.

Christian den 5te bekræftede den Sandoval tilstaaede Pension¹⁾; men det synes forøvrigt, at man i de Aar glemte ham i Skatkammeret. Den 28de Sept. 1671 ansøger han atter Kongen om Betaling²⁾, thi hans Kreditorer plage ham uophørlig, og han har ikke i 17 Maaneder faaet en Skilling; tillige beder han om at maatte være fri for »Prindsessestyr« til Prindsessen af Heidelberg, paa samme Maade som den høisalige Konge fritog ham for denne Afgift til Prindsesserne af Sachsen og Holsten. Kongen skriver saa til Kammerkollegiet under 2den Novbr. s. A.³⁾, at det skal udbetales Sandoval »hvis hannem resterer af hans aarlig pension och det uden nogen Prindtzeszindestyrs erleggelse«. Af Skatkammerets Udgift 1672—75⁴⁾ erfares, at han den 26de August 1672 fik 100 Rdr., den 6te Aug. 1673 50 Rdr., den 16de Febr. 1674 atter 100 Rdr., den 30te Juni 45 Rdr. 3 Ort 8 Sk., endelig den 19de Nov. s. A. 100 Rdr. Der findes fra denne Tid atter et Par saare bedrøvelige Ansøgninger fra ham⁵⁾. Den ene er dateret 19de Marts 1673: Sandoval har i fulde tre Aar kun faaet 200 Rdr., og han har nu hverken Kredit eller noget som helst Andet at leve af. Den anden bærer Datum'et 14de Jan. 1674. »I over tre Aar,« hedder det deri, »siden E. M. tiltraadte Regeringen, har jeg i Kammeret kun faaet 188 Daler; derpaa befalede E. M. allernaadigst ifjor skriftlig, at der skulde udbetales mig hvad der skyldtes mig, men man gav mig kun 50 Rdr. Jeg anraaber E. M. med skyldigst Underdanighed, at E. M. allernaadigst befaler, at Betaling skeer, thi jeg har nu været syg i tre Maaneder og trænger til Pengene; og

¹⁾ Skrivelse til Kammerkollegiet, Kbh. 26de Mai 1670 (Sjæll. Tegn. i Geheimeark.).

²⁾ Sjæll. Indlæg (alle hans Breve ere paa Spansk, saa at han vistnok ikke fik lært Landets Sprog).

³⁾ Sjæll. Tegn. i Geheimeark.

⁴⁾ I Rentekammerark.

⁵⁾ Sjæll. Indl. Geheimeark.

saafremt E. M. vilde allernaadigst anvise mig min Pension i Toldkammeret eller andetsteds, hvor jeg vilde blive regelmæssig betalt, vilde jeg have Lindring i mine Lidelser. Jeg haaber af E. M.'s Naade, at E. M. vil trøste mig i alt Dette«. Ansøgningen fremkaldte en Skrivelse fra Kongen til Kammerkollegiet, dateret 30te Januar s. A.¹⁾: Kollegiet skal eftersee og give sin Erklæring, »om hand sin betalling paa det af hannem begierte sted kand niude, mens saafremt det ey schee kand, hafuer j dend anordning at giøre, at hand bemelte sin betaling alligeuel rigtig bekommer«.

Foruden af de tidligere omtalte trykte Breve er Sandoval Forfatter af endnu tvende Smaaskrifter paa Latin.

Det ene, som ogsaa eksisterer i dansk Oversættelse²⁾, er et Brev til Kong Frederik den 3die (14de Marts 1669). Epistelen gaaer ud paa at rense ham for Beskyldningen for at være af slet Herkomst, og paa at vise, at han har bedre og fornemmere Forfædre end de Fleste. Den ydre Anledning var et Skandskrift, som Jesuiterne, der havde været eller endnu vare i Kjøbenhavn, havde sammenskrevet imod denne deres farlige Fjende for at sværte ham hos de ansete Mænd, der havde skjænket ham deres Gunst og aabnet deres Huse for ham. Hvor kunde disse fremmede Jesuiter vide Noget derom? een var jo Polak, de andre dels Nederlændere, dels Tydskere, dels Franskmænd. Men deres nedrige Forehavende var dog lykkedes dem, saa at nu Ingen indbød ham eller omgikkes ham; kun Gud og sine Bøger havde han Omgang med. Da han dog endnu haabede at kunne stille de Storme, som omtumlede ham, vilde han aftvætte enhver Plet, der sattes paa hans Slægt,

¹⁾ Sjæll. Tegn. i Geheimeark.

²⁾ Dennes fulde Titel er: Et Sende-Breff til Friderich den Tredie, Danmarckis, Norgis, Wendis oc Gottis Konning, Skrefvet oc ofverleferet aff Don Antonio de Sandoval & Peralta, en Spansk Ridder. Oc efter Begiering aff en udaff hans gode Venner (o: Niels Wallenkilde) aff det Latinske Sprock paa Danske udsat. Kbh. 1669, 4to.

ved at fortælle, at det var en af de bedste i hele Spanien; hans Fader var Don Pedro de Sandoval af Granada, hans Moder Doña Maria de Peralta, og hans Bedstefader paa fædrene Side Don Francisco de Sandoval, Ridder af Santiago-Ordenen og i sin Tid Guvernør i tvende Byer. Men med Hensyn til Familiens Oprindelse fortæller han høist mærkelige Ting. Den stammede fra en græsk Ridder ved Navn Anglus, som grundlagde Staten Anglans i det Mailandske, paa den Tid, da Romulus lagde Grunden til Rom; fra Kongen af den nævnte Stad nedledede de mailandske Konger deres Herkomst, og fra dem igjen den store Grev Milan af Angleria, en høisindet Fyrste, der bragte Spanierne Hjælp mod Saracenerne og blev Herre over en stor Del af Kastilien; hans Efterkommere vare Grever af Kastilien og ægtede Døttre af Kongerne af Spanien og Navarra osv. Sandoval'erne ere i Slægt med næsten alle de store Ætter i Spanien¹⁾, med Hertugerne af Infantado, Osuna, Medina Sidonia o. Fl., med de portugisiske og engelske Konger, ja Don Antonio's Farmoder nedstammede fra Keiser Romanus af det øst- og vestromerske Rige. Dersom Hans Majestæt vil lade udforske alt Dette nøiere, bedes han at betroee dette Hverv til Statssekretæren Erik Krag og Cornelius Lerche, forhen dansk Gesandt i Spanien.

1671 udgiver Sandoval igjen en lille latinsk Pièce med en lang Titel²⁾ og et temmelig broget Indhold. Først en opstyltet Dedikation til Christian den 5te, saa en For-

¹⁾ Den adelige Familie Sandoval eiede bl. A. Hertugdømmet Lerma, men om vor S. virkelig hørte til den, er jo en anden Sag, og de Fabler, han forøvrigt beretter, ere jo i vor Tid fuldstændig latterlige.

²⁾ Deo et Regi sacra de Religione Christiana orthodoxæ fidei declaratio: Quam ad ecclesiæ Evangelico-Lutheranæ & propriæ famæ vindicationem Synagogæ vero Romanæ & malignantium lingvarum confusionem, Erudito Orbi exhibendam, publici juris fecit Hauniae Danorum Anno R. O. 1671. Don Antonius de Sandoval & Peralta Eques Hispanus (4to).

tale »*lector ami- co et inimico*«. Derpaa følger et Digt i Disticha, helliget Sandoval af Christoffer Vallekilde, da Spanieren den 11te November 1669 holdt et offentligt Foredrag paa Universitetet over den augsburgske Troesbekjendelse; saa et lignende, dengang han havde til Hensigt at udgive et Skrift om sin Omvendelse; endvidere et Epigram af Underbibliothekaren ved Universitetsbibliotheket, Peder Nielsen Mehrn, i Anledning af, at Sandoval atter holdt en Tale »*de Jubilæo Mosaico et Pontificio*« paa Universitetet den 31te Okt. 1671, — det lyder saaledes:

*Ecce quirinali mersus calligine quondam
Jam luci assertus dogmata sana refert.
Nec secus ac vocis cum majestate Pericles
Percellit mentes, fulminat atque tonat.
Nil tua, Papa, timet, quæ vibras fulmina bruta,
Quæ vibrat Domini fulmina, Papa time!*

Til den poetiske Afdeling hører endnu en Elegi af Christoffer Vallekilde til Sandoval, foranlediget ved, at denne agtede at holde et nyt apologetisk Foredrag om Lutheranismen i Nov. 1671. Derefter følger Programmet til Foredraget 1669, hvortil alle Professores og Studenter indbydes samt Enhver, hvem den rene Lære er kjær; det er fulgt af Prof. Jens Bircherods Approbation; endvidere det til Foredraget 1671 (den 23de Nov. Kl. 9—10) med lignende Anbefaling af Bircherod, endelig Program og Indbydelse til et nyt Foredrag til næste Aar mod den pavelige Antichrist og det romerske Babel ¹⁾. —

Hvad jeg endnu har at tilføie om Sandoval, er kun følgende Notits hos Pontoppidan ²⁾ om Afslutningen af hans urolige Levnet: »Um aber auf die gegenwärtige

¹⁾ Sandovals Skrifter have skaffet ham Plads i Worms Lexikon over lærde Mænd og i N. M. Petersens Bidr. t. d. d. L. Hist., 3die Bd., S. 59. 103.

²⁾ Ann. Eccl. Dan., IV, l. c.

Haupt-Person, nemlig den Ritter Antonium de Sandoval, wieder zu kommen, finde von dessen folgenden fatis zwar so viel, dasz er hier zu Lande und ein Glied unserer Kirchen beständig geblieben, aber ein solches, dessen wir uns nicht viel rühmen können, dann wegen der ihm anklebenden Unarth solcher heimlichen Gräuel, die in Spanien mehr als hier bekannt, so auch aus andern Ursachen mehr, ward er auf seinem Alter, nemlig 1680, nach der Insel Bornholm relegiret und starb daselbst ¹⁾ als ein Staats - Gefangener«.

T i l l æ g.

1. Sandoval til Frederik den 3die ²⁾.

I Slutningen af November Maaned 1656 fik Grev Rebolledo et Brev fra Kongen af Spanien, hvori det befaledes ham at ansøge E. M. om at sende en Person til Wien; thi han havde allerede sendt Marquien af La Fuente Befaling til med denne Person og med Hans keiserlige Majestæt at forhandle om og slutte det Forbund, som Rigshofmester Joachim Gersdorf havde foreslaaet paa E. M.'s Vegne; Greven skulde da yde fornøden Bistand i saa Henseende. Men da denne ikke fik samme Ordre som Marquien, blev han vred og tog sig ikke af Sagen, hvorfor jeg, af Iver for det fælles Bedste, besluttede efter otte Dages Forløb at gaae hen til Henrik Villumsen, hvem jeg bad meddele E. M., at jeg med Sikkerhed vidste, at Marquien af La Fuente havde Ordre af Kongen af Spanien til at forhandle om og slutte Forbund med den Mand, E. M. vilde sende til Wien. Tre

¹⁾ Worms Lex. ov. lærde M. har som hans Dødsaar 1679, Katalogen over Hjelmstjernes Bogsamling giver endog Aarstallet 1678; ogsaa Nyerups og Krafts Litteraturrexikon har dette sidste Aarstal.

²⁾ Geheimeark., Sjøll. Indl. (findes vedlagt et Brev fra Dr. Daniel Sandow). Dette og det følgende Aktstykke er jeg først bleven bekendt med efter at have sluttet min Afhandling.

Dage efter reiste Christoffer Sehested da dernel; skjøndt saaledes min Meddelelse gjorde sin Virkning, blev Greven ved med sin Trods. Der gik saa igjen to Uger, indtil Rigshofmesteren aflagde ham Besøg for at erfare, hvad Nyt der var fra Wien; med næste Post gjorde jeg Kongen af Spanien Regnskab for alt Dette og tog de to Jesuiter i Grevens Hus til Vidner derpaa; thi de vare vidende om Tingen. Paa Grund af Bagtaalelse, som man havde sat igang imod mig angaaende Religionen, røbede den ene af dem, Hendrik van der Linden, imidlertid Greven Alt, hvad jeg havde skrevet til Kongen af Spanien; og i Betragtning heraf angrede Greven sin Trods og begyndte at udføre sit Hverv med Troskab, da han vidste, at dersom han ikke gjorde det, vilde jeg skrive det til Kongen. Denne Tjeneste gjorde jeg E. M. og satte derved mit Liv i Vove, hvilket jeg nu minder E. M. om, for at E. M. til Løn derfor skal hædre mig med at naturalisere mig i sit Land Danmark, thi det er min Agt at blive her alle mit Livs Dage, efterdi Gud Herren har behaget at skjænke mig Kundskab til sin Kirke og E. M. har tilladt mig at optages i dens Skjød. Herren beskjerme E. M.'s kongelige Person de mange Aar, som jeg ønsker og som tjener til Kristenhedens Tarv. — Den 19de Oktober 1659.

2. Samme til Samme¹⁾.

Jeg vover paany at ansøge E. M. om naadigst at ville besøge min Bolig, af de Aarsager, som jeg har anført i tidligere Ansøgninger og hvortil jeg nu har flere at føie. — Peder Spormand pleiede at kalde dette mit Kammer „Guds Visdoms Bolig“; dette sagde han, fordi den allerhøieste Gud forundte mig en anden Tro der; og en Gang sagde han til mig, at han næsten var bleven ledet af guddommelig Indskydelse, da han lod det indrette; thi han behøvede det ikke og brugte det ikke, førend Gud førte mig til ham. Og jeg

¹⁾ Geheimemark., „Suppliquer og Memorialer“, 1ste Pakke (1660 og følgende Aar).

siger, at der smeddedes ikke blot min Lykke, baade den aandelige og den timelige, men ogsaa E. M.'s og Hendes Maj. Dronning Sophie Amalies, saavel den aandelige som den timelige. Statssekretæren Erik Krag kan sige, hvis han husker det, hvad jeg ifjor paa Christi Himmelfartsdag bad ham meddele E. M.; da det er Ting, som ikke kunne skrives, omtaler jeg dem blot her. Kun erklærer jeg, at E. M. kan ansee dem for sandfærdige, thi de Spaniere, som fødes med Æresfølelse, sætte en Ære i at tale Sandhed, især ligeoverfor deres Herre og Konge.

I et Brev af 7de f. M. underrettede jeg E. M. om den Vanære, man har bevist mig ved at stille mig paa lige Fod med Laverestaaende¹⁾; i dette underretter jeg E. M. om, hvordan man vanærer mig ved at sætte Plet paa min Fødsel. Thi de Jesuiter, der have været eller ere her, og de øvrige Katholiker staae i den Formening, at det vilde skade deres Religion, om man ansaae mig for at være af god Herkomst, hvorfor de med [al deres]²⁾ List og Rænkespil søge at fordunkle mit adelige Blod, og da de Danske ikke have Forstand derpaa og Sindene ere ilde stemte imod mig, fornøie de sig ved at høre hvad der udspreides, og forplante det med endnu større Heflighed end de Folk, fra hvem det udgaaer. Derfor er jeg nu kommen i saadant Vanry hos Alle, at jeg holdes for det usleste Menneske i Verden baade med Hensyn til Fødsel og til Sæder, og behandles med den største Foragt, hvormed et Menneske kan behandles; thi der er Ingen, som vil nedlade sig til at tale med mig, og jeg har ikke Andre at tale med end Gud og mine Bøger. Jeg maa da nu i min yderste Nød begynde at tale til Forsvar for min Ære, for at jeg, efter at have rensset mig ganske, kan med Guds Bistand forplante Troen uden denne Hindring, og for at den Person, som vilde forenes med mig, ikke skal have nogen Skrupel i saa Henseende. Altsaa beviser jeg rettelig og sandfærdig min adelige Fødsel, — ikke med Øien-

¹⁾ Saaledes maa vistnok Ordene »por el nibelo que me echaron« forståes.

²⁾ Her er Papiret hensmældret.

vidner, thi det er umuligt, siden jeg blev omvendt, og den spanske Inkvisition fordømmer den som æreløs, der gaaer over til en anden Religion, og hans Afkom med, og den brænder dem levende, naar den kan faae fat paa dem; men af troværdige Dokumenter, som jeg vil fremlægge, vil Sandheden komme fuldt ud for Dagen. Og for at man kan vide, hvem jeg er, meddeler jeg kortelig som Bilag til dette Brev min Herkomst gennem mine fire Bedstefædre, — som sagt i al Korthed, for ikke at falde til Besvær.

Og dersom E. M. naadigst vil udnævne Kommissærer til denne Undersøgelse, beder og ansøger jeg E. M. om, at den ene af dem maa blive Statssekretæren Erik Krag, da det er en velsindet Mand.

Herren beskjærme osv. Kjøbenhavn, den 14de Septbr. 1667. (Derefter følge paa to Foliosider omtrent de samme kuriøse genealogiske Notitser som i det trykte Sendebrev til Kongen af Danmark fra 1669).

Anm. Om den i det foregaaende oftere omtalte Peder Spormand, Professor i Historie og Geografi ved Universitetet, kan efter Konsistoriets Retsprotokol ^{23/3} 1661 anføres følgende: Han var en Søn af Borgmester Hans Pedersen Spormand i Helsingør og Hustru Margrete Davidsdatter, begge af skotsk Herkomst. Foruden denne Søn havde de to andre, nemlig David og Christian Spormand. Den sidste boede i Randers og flygtede 1657 med Hustru og fire Børn til Kjøbenhavn for Svenskerne. M. Peder Spormand døde 21. Februar 1661. I sit Ægteskab med Sibylle Valstrup havde han 5 Sønner og 4 Døtre. Af disse overlevede følgende Faderen: Christian, der i Sept. 1658 var Volonteur under Oberst Polsen, Bente, Anne Katrine, Eleonora, Hans og Jakob Spormand.

H. F. R.
